

Raa Haqi İnancında ve Folklorunda Çıla / Çıra

Erdal Gezik

e.gezik@gmail.com

Yayınlanma Tarihi:

İndirilme Tarihi:

18.10.2026

Önerilen Atıf: Gezik, Erdal (2026). Raa Haqi İnancında ve Folklorunda Çıla / Çıra. Alevi Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607. <https://doi.org/10.68413/alevian-siklopedisi.g7ee2> (Erişim Tarihi: 18.10.2026)

Alevi Ansiklopedisi,
Kütüphaneler ve İlgili Kuruluşlar için Uluslararası Standart Tanımlayıcı kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID

lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink id.zdb-services.de/resource/organisation/DE-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143
Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet

Bu madde, çıla veya çıra adı verilen ışık kaynağının Raa Haqi inanç ve folklorundaki yerini, ibadet pratiklerinin beden, duyular, hissiyat ve duygularla ilişkisi içinde ele almaktadır. Çıra, dinsel merasimlerde mum yerine kullanılan yağlı bezden ve bal mumundan yapılmaktadır. Na Dina ile A Dina arasındaki bağın görünür işareti, Haq'ın nuru ve insana yol gösteren bir kılavuz olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte çıra yalnızca bir inancı simgeleyen nesne değildir. Yakıldığında yayılan ışık, balmumu veya yağlı bezin kokusu ve alevin sıcaklığı, ibadet mekânını bedensel olarak algılanan farklı bir atmosfere dönüştürmektedir. Çıranın anlamı, Cebrail'in tufan hâlindeki dünyada önce soluk bir ışık, ardından bu ışıkla birlikte yayılan kudret kokusunu algılamasını anlatan yaratılış anlatısıyla açıklanmaktadır. Cebrail'in kokudan mest olması ve ışığın içindeki ağlayan Ana Fatma'yı görmesi, kutsal bilginin önce görme, koklama ve duygulanma yoluyla deneyimlenmesini ifade etmektedir. Ana Fatma'nın kırmızı taç, yeşil madalyon ve kırmızı küpeyle görünmesi; Ali, Hasan ve Hüseyin'in gelecekteki ölümlerine bağlanmakta, çıra ışığını Kerbela hafızası ve yasla ilişkilendirmektedir. Çıra her perşembe akşamı evlerde; Cemlerde, ziyaretlerde, kurban merasimlerinde, mezarlıklarda, niyaz ve çırallık sunumlarında yakılmaktadır. Evlerde yakılan çıra, insanların Qelxer'de toplandığına inanılan Kırklar ve evliyalar Cemine uzaktan katılmasını sağlamaktadır. Cem sırasında kişiler çırallarını yakarak bedensel bir dua duruşuna geçmekte; dua sonrasında ayrı ayrı getirilen çırallar diğer alevlerin yanına taşınmaktadır. Böylece bireysel niyet ortak ışık ve Cemaat hissi içinde yer bulmaktadır. Cem sırasında çıra; bedensel duruş, dua, tanbur ve insan sesi, lokmanın tadı ve topluluğun birlikte hareketiyle birleşmektedir. Böylece çıra, kutsalın varlığını yalnız anlatan değil; ışık, koku, sıcaklık, ses, tat, hareket ve ortak hissiyat aracılığıyla bedende duyulur hâle getiren bir ibadet pratiğidir.

Anahtar Kelimeler: aa Haqi, Ana Fatma, beden, body, Cem, çıla, çıra, divine light, Donnerstag, Duft, Duft der göttlichen Kraft, duygu, duyular, emotion, Gefühl, göttliches Licht, ışık, koku, Körper, kudret kokusu, Licht, light, nur, perşembe, Raa Haqi, scent, scent of divine power, senses, Sinne, Thursday

Işık, Koku ve Dünyalar Arasındaki Bağ [1]

Çıla veya çıra, dinsel merasimlerde mum yerine kullanılan

Telif Hakkı © 2026 Alevi Ansiklopedisi ve yazar(lar) a aittir. Aksi belirtilmedikçe Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC-ND 4.0) kapsamında yayımlanmıştır. Her türlü kullanımda uygun atıf zorunludur. Ticari kullanım, değişiklik, çeviri veya yeniden yayın için Alevi Ansiklopedisi ve/veya yazar(lar)ın yazılı izni gereklidir.

yağlı beze verilen addır; bal mumundan da yapılabilir. Manevi hayatta özel bir yere sahip olan çıra, *Na Dina* (Zahir) ile *A Dina* (Haq Dina/Batın) arasındaki sembolik bağ olarak kabul edilmektedir. Haq'ın nuru ve ışığı biçiminde algılanmakta, karanlıkta insana yön gösteren bir kılavuz işlevi görmektedir. Cemlerde, ziyaretlerde, perşembe akşamlarında, kurban merasimlerinde, mezarlıklarda ve farklı dua pratiklerinde yakılması, çıra ışığının dinsel hayatın belirli bir alanıyla sınırlı olmadığını göstermektedir (Gezik ve Çakmak 2010).

Çıra yakıldığında yalnızca karanlık bir mekân aydınlanmamaktadır. Alev'in görünmesi, ışığın çevreye yayılması, yağlı bezin veya balmumunun kokusu ve ateşin yakınında hissedilen sıcaklık, mekânın duyusal niteliğini değiştirmektedir. Dua eden kişi çıra karşısında görme, koklama ve dokunma duyularıyla birlikte bedensel bir yönelim içine girmektedir. Çıranın oluşturduğu atmosfer, gündelik mekânı ibadet için ayrılmış bir yere dönüştürürken katılımcıların dikkatini, sessizliğini, hafızasını ve duygularını da ortak bir odakta toplamaktadır. Bu nedenle çıra, kutsal yalnız temsil eden bir işaret değil; kutsalın varlığını bedende ve mekânda hissedilir kılan bir aracıdır (Gezik ve Çakmak 2010; Çakmak 2006, 4-37).

Cebrail'in Gördüğü Soluk Işık

Çıranın anlamını açıklayan anlatı, "yer, su ve gök tufan iken" başlamaktadır. Haq, melek Cebrail'i dünyaya göndererek gördüğü bir şey olup olmadığını araştırmasını istemektedir. Cebrail yer ile gök arasında yedi yıl dolaşmakta, fakat hiçbir şey göremeden *Haq Dinaya* dönmektedir. Haq'ın ikinci kez gitmesini istemesi üzerine yeniden dünyaya gelmekte ve yer ile gök arasında dolaşmaya devam etmektedir. Bir şey görebileceğine dair ümidinin tükendiği anda, deryanın ortasında soluk bir ışık fark etmektedir (Gezik ve Çakmak 2010; Gezik 2009, 4-34).

Cebrail ışığa yaklaştıkça onun giderek parlaklaştığını görmektedir. Sonunda ışığın uzun, cama benzeyen bir

mekândan yayıldığını fark etmektedir. Ancak burada algılanan yalnız ışık değildir: Aynı mekândan bir koku da yayılmakta ve Cebrail bu kokudan mest olmaktadır. Böylece kutsal varlığın ilk belirtisi görmeyle ortaya çıkmakta; yaklaşma hareketiyle ışık yoğunlaşmakta ve kokunun bedende oluşturduğu etkiyle deneyim derinleşmektedir. Cebrail henüz gördüklerinin anlamını bilmemekte, fakat ışık ve koku aracılığıyla sıradan dünyadan farklı bir varlık alanının mevcudiyetini hissetmektedir (Gezik ve Çakmak 2010).

Anlatının bu düzeni, kutsal bilginin yalnız sözlü bir açıklamayla edinilmediğini göstermektedir. Cebrail önce soluk ışığı görmekte, sonra ona doğru hareket etmekte, ışığın parlaklaşmasına tanık olmakta, yayılan kokuyu içine çekmekte ve bu kokunun etkisiyle mest olmaktadır. Gördüklerinin anlamı kendisine ancak Haq'a döndükten sonra açıklanmaktadır. Duyusal karşılaşma bilgiden önce gelmekte; görme, koklama, yaklaşma ve hayret, kutsal anlamın anlaşılmasına hazırlık oluşturmaktadır. Çıra yakma pratiği de bu anlatı doğrultusunda, kutsal olanla ilişkiyi bedensel ve duyusal bir karşılaşmaya dönüştürmektedir.

Ana Fatma, Renkler ve Yas

Cebrail ışığın bulunduğu yerden ayrılmak üzereyken mekânda ağlayan bir kişi belirmektedir. Bu kişinin başında kırmızı bir taç, kulağında kırmızı bir küpe ve boynunda yeşil bir madalyon vardır. Cebrail gördükleri karşısında hayrete düşmekte ve *Haq Dinaya* dönerek bunların anlamını sormaktadır. Haq, ışığın kendi nuru olduğunu ve insanın ümidini yitirdiği anda belirlediğini; yayılan kokunun ise kudret kokusu olduğunu açıklamaktadır. Ağlayan kişinin Ana Fatma olduğunu bildirmektedir (Gezik ve Çakmak 2010).

Ana Fatma'nın başındaki kırmızı taç, şehit edilecek eşi Ali'yi; boynundaki yeşil madalyon, zehirlenerek öldürülecek oğlu Hasan'ı; kulağındaki kırmızı küpe ise Kerbela'da öldürülecek oğlu Hüseyin'i temsil etmektedir. Ana Fatma gelecekte yaşanacak bu kayıplardan dolayı ağlamaktadır. Anlatıda ışık

ve kokuya renkler, gözyaşı, hayret ve yas eklenmektedir. Kutsal nur böylece yalnız aydınlık ve umutla değil, Ehl-i Beyt'in kayıplarına ilişkin acı ve hafızayla da bütünleşmektedir. Çıra ışığı, en umutsuz anda beliren kılavuzluk ile geçmiş ve gelecekteki kayıpları hatırlatan yas duygusunu aynı anlatı içinde taşımaktadır (Gezik ve Çakmak 2010).

Bu yönüyle çıra, farklı duyguların birlikte bulunabildiği bir ibadet ortamı oluşturmaktadır. Alevin aydınlığı umut ve korunma hissini güçlendirirken Ana Fatma'nın gözyaşı, Ali, Hasan ve Hüseyin'in ölümleriyle bağlantılı toplumsal hafızayı canlı tutmaktadır. Kırmızı ve yeşil renkler, ışık içindeki görünüm ve kudret kokusu; tarihsel kişileri ve kutsal anlatıyı yalnız düşüncede değil, görsel ve kokusal çağrışımlar aracılığıyla da ibadet ortamına taşımaktadır.

Bal Mumu ve Kudret Kokusu

Raa Haqi anlatılarında *bala*, yani bal, kudret lokması olarak kabul edilmekte ve cennetten geldiğine inanılmaktadır. Bu nedenle balın satılması günah sayılmakta; ihtiyaç sahiplerine, özellikle yaşlılara ve hastalara verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Çıra, balın mumundan da yapılmakta ve bunun amacı kudret kokusunun yayılması olarak açıklanmaktadır. Balın tadı, balmumunun kokusu ve çıra ışığı, aynı kutsal kaynağın farklı duyularla algılanan görünümleri hâline gelmektedir (Gezik ve Çakmak 2010).

Balmumundan yapılan çıra yakıldığında anlatıdaki kudret kokusu ritüel mekânında yeniden duyulur hâle gelmektedir. Koku, görünmeyen ve elle tutulamayan kutsal varlığı bedensel olarak algılamanın yollarından biridir. Kokunun mekâna yayılması, katılımcıların aynı havayı solumasını ve ibadet ortamını ortak bir beden deneyimi olarak paylaşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle çıra ışığı bakışları ortak bir noktada toplarken koku, belirli bir yöne bağlı kalmadan bütün mekânı kuşatmaktadır. Çıranın oluşturduğu mistik atmosfer, ışık ile kokunun birlikte yayılması üzerinden kurulmaktadır.

Perşembe Akşamı ve Kırklar Cemine Katılmak

Çıra her perşembe akşamı evlerde yakılmakta ve önünde dualar okunmaktadır. *Pancseme* veya *Pencşemi*, Cemlerin bağlandığı, oruçların kapatıldığı ve evliyaların kutsal mekânlarda bir araya geldiğine inanılan gündür. Perşembe akşamı evin ocağının önü süpürülmekte, temizlenmekte ve ateş yakılmaktadır. Evde çıra yakılması, temizlik, yemek hazırlığı, dua ve aile üyelerinin aynı mekânda toplanmasıyla birleşerek haftalık ibadet ritmini oluşturmaktadır (Gezik ve Çakmak 2010).

Kırklar'ın ve evliyaların her perşembe Mazgirt'teki Qelxer Dağı'nda *Cemê Qelxeru* adı verilen Cemi tuttuklarına inanılmaktadır. İnsanlar kendi evlerinde çıra yakıp dua ederek bu Ceme katılmaktadır. Böylece fiziksel olarak Qelxer'de bulunmayan kişi, evindeki küçük alev aracılığıyla görünmeyen Cemle eşzamanlı bir ilişki kurmaktadır. Çıra bu bağlamda *Na Dina* ile *A Dina* arasındaki ilişkiyi yalnız açıklayan bir simge değil; uzak mekânları, yaşayanlarla evliyalari ve ev içi ibadetle kutsal dağı birbirine bağlayan ritüel araçtır (Gezik ve Çakmak 2010).

Cem'de Beden, Duyular ve Ortak Atmosfer

Ceme katılanlar beraberlerinde niyaz ve çıra getirmektedir. Merasim yerine ulaşıldığında önce çıra yakılmakta, ardından niyaz için dua alınmaktadır. Dua alacak kişiler sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağının üzerine getirerek hafifçe öne eğilmekte ve *pençeyi divan* duruşuna geçmektedir. Pir veya derviş "*Himet kere*" diye seslendiğinde Cemaat "*Himet Haq ra*" karşılığını vermektedir. Dua bittikten sonra yanan çıra diğer çıraların yanına götürülmekte, dua alanlar da Cemaatin arasına katılmaktadır (Gezik ve Çakmak 2010; Çakmak 2006, 4-37).

Bu uygulamada çıra, kişinin bireysel niyazıyla topluluğun ortak ibadeti arasında bağlantı kurmaktadır. Ayrı ayrı getirilen çıraların yan yana yerleştirilmesi, tekil niyetleri ortak bir ışık alanında toplamaktadır. Bedensel duruş, başın

öne eğilmesi, pir ile Cemaat arasındaki karşılıklı sözler, tanburun sesi, *Kılamê Haqiye*, beyit veya deyişlerin işitilmesi, semahın hareketi, ateşin sıcaklığı ve merasim sonunda paylaşılan lokmanın tadı aynı ibadet deneyiminin parçalarıdır. Çıra ışığı bu çok duyulu ortamın görsel ve kokusal merkezlerinden birini oluşturmaktadır.

Cem'in doruk noktası olarak anlatılan *tewt* hâlinde pir veya dervişin *botından* haber getirdiğine inanılmaktadır. Dervişlerin ateşe yaklaşımları, kızgın kuru bedenlerine değıdirmeleri veya kaynar suya ellerini sokmaları biçimindeki keramet anlatıları, ibadetin beden ve duyularla kurduğı ilişkinin daha yoğun bir görünümüdür. Çıra alevinin ölçülü ışığı ile Cem'deki ateş kerametleri aynı kutsal ateş anlayışının farklı düzeylerini yansıtmaktadır. Ateş burada hem aydınlatan ve ısıtan maddi unsur hem de kişinin kutsal varlıklarla ilişkisinin bedensel olarak sınıandığı bir güçtür (Gezik ve Çakmak 2010; Çakmak 2006, 4-37).

Dara Düşme, Ziyaret (Jiare) ve Ölülerle İlişki

Dara düşen kişiler çıra yakarak dua etmektedir. Çıranın, Cebrael anlatısında ümidin tükendiğı anda beliren nur olarak açıklanması, sıkıntı zamanlarında yakılmasına özel bir anlam kazandırmaktadır. Kişi alev karşısında isteğini sözle ifade ederken ışığın görünürlüğü ve kokunun yayılması duanın mekânda devam eden maddi işaretlerine dönüşmektedir. Alev yanmayı sürdürdükçe dua da görünür ve hissedilir bir varlık kazanmaktadır (Gezik ve Çakmak 2010).

Ziyaretlere gidildiğinde, kurban kesildiğinde ve mezarlar ziyaret edildiğinde de çıra yakılmaktadır. *Jiar*larda yakılan çıra, doğal mekân, evliya ve ziyaretçi arasındaki ilişkiyi görünür kılmaktadır. Ölülere ilişkin uygulamalarda kokunun *A Dinaya* ulaşabildiğı düşüncesi ayrıca önemlidir: Ölülerin hayrına verilen yemeğın kokusunun ahiret kapısından içeri girdiğine inanılmaktadır. Çıradaki kudret kokusu ile ölü yemeğının kokusu, kokunun yaşayanlarla görünmeyen dünya arasında ilişki kurabilen bir unsur olarak düşünüldüğünü göstermektedir (Gezik ve Çakmak 2010; Çakmak 2007,

59-71).

Çıra, pire yıllık katkı sunulurken ve *çıralık* verilirken de yakılmaktadır. Bu bağlamda ışık, yalnız bireysel dua veya görünmeyen varlıklarla ilişkiyi değil, pir ile talip arasındaki hizmet ve karşılıklılık bağını da kutsamaktadır. Niyaz, lokma ve maddi katkının çıra eşliğinde sunulması; ışık, dua, emek, paylaşma ve toplumsal ilişkinin aynı ritüel çerçeve içinde birleşmesini sağlamaktadır (Gezik ve Çakmak 2010).

Sonuç

Raa Haqi inanç ve folklorunda çıra, basit bir aydınlatma aracı veya yalnızca kutsal ışığı temsil eden bir sembol değildir. Yağlı bez ya da balmumundan yapılan çıra yakıldığında ortaya çıkan ışık, koku ve sıcaklık; ibadet mekânını bedenle algılanan, duygusal yoğunluğu olan bir ortama dönüştürmektedir. Cebrail'in önce soluk ışığı görmesi, ardından kudret kokusuyla mest olması ve ışığın içindeki ağlayan Ana Fatma'yla karşılaşması, kutsal anlamın duyular ve duygulanım aracılığıyla açığa çıktığını göstermektedir. Çıra; perşembe akşamlarında evleri Qelxer'deki görünmeyen Ceme, ziyaretçileri evliyalara, yaşayanları ölümlere, talipleri pire ve bireysel niyetleri Cemaate bağlamaktadır. Cem'de bedensel duruş, dua, müzik, hareket, ateş ve lokmayla birleşerek çok duyulu bir ibadet ortamı oluşturmaktadır. Böylece çıra, Haq'ın nurunu yalnız görünür kılmamakta; kudret kokusu, alevin sıcaklığı, ortak sesler, beden hareketleri ve paylaşılan duygular aracılığıyla kutsalın mevcudiyetini hissedilir hâle getirmektedir.

Sonnotlar

[1] Bu madde, Erdal Gezik ve Hüseyin Çakmak'ın Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü adlı eserindeki "Çıla / Çıra" maddesi temel alınarak; "Adır / Ağır", "Cebrail / Cıvrayıl", "Ana Fatma", "Cem / Cevat", "Çewres / Çel", "Pancseme / Pencsemi", "Qelxer / Çel Mirow", "Jiar / Ziyaret", "Niaz / Niaz (Riza)", "Loqme / Lomey Xızırı",

"Samiya Merdu / Xarina Mırinan" ve "Çıralıxe" maddelerindeki tamamlayıcı bilgilerden yararlanılarak ansiklopedi formatına uyarlanmıştır.

Kaynakça & İleri Okumalar

Çakmak, Hüseyin. 2006. "Dersim İnancı Raa Haq'da Gulveg, Gulbenge (Cem) ve Deyişler." *Munzur: Dersim Etnografya Dergisi*, sayı 25/26: 4-37.

Çakmak, Hüseyin. 2007. "Raa Haq İnancında 'Ölüm' ile İlgili Gelenek ve Ritüeller." *Munzur: Dersim Etnografya Dergisi*, sayı 27/28: 59-71.

Gezik, Erdal. 2009. "Nesimi Kılagöz ile Yaratılış Üzerine." *Munzur: Dersim Etnografya Dergisi*, sayı 32: 4-34.

Gezik, Erdal, ve Hüseyin Çakmak. 2010. *Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Kalan Yayınları.